

Круглова Ольга Олександрівна
к.ю.н., доц., ст. викладач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Волощук Світлана Юріївна
начальник Вільнянського районного відділу
державної реєстрації актів цивільного стану
Головного територіального управління
юстиції у Запорізькій області

ОКРЕМІ ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ

Згідно ч. 1 ст. 3 СК України сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Однією з підстав створення сім'ї є шлюб (ч. 4 ст. 3 СК), яким визнається сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (ч. 1 ст. 21 СК).

Об грудня 2017 р. прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», який набирає чинності через рік з дня його опублікування, крім підпункту 3 п. 1 розділу I цього Закону (щодо ст. 67 КК України). Цим Законом розділ III Особливої частини КК доповнений ст. 151² «Примушування до шлюбу», частина 1 якої передбачає відповідальність за примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає.

Згідно пояснювальної записки до проекту вищезазначеного Закону його цілями і завданнями є імплементація у чинне кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство України положень Стамбульської конвенції (Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами)[1]. Проте ця Конвенція на сьогодні не ратифікована Україною. В той же час, як зазначено у висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту аналізованого Закону, якщо йдеться про необхідність ратифікації зазначеної Конвенції, то відповідно до ч. 7 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України», якщо зміни до чинного національного законодавства необхідні внаслідок ратифікації міжнародного договору, то проекти таких законів подаються на розгляд Верховної Ради України разом з проектом закону про ратифікацію і приймаються одночасно[2].

Криміналізація примушування до шлюбу на момент прийняття цього доповнення до КК України не була обумовлена необхідністю змін національного законодавства внаслідок ратифікації міжнародного договору. Тому, на наш по-

гляд, доцільним буде розглянути наявність (відсутність) окремих загальних підстав криміналізації цього діяння. Зокрема, високого ступеня суспільної небезпеки, відносної поширеності цього діяння, відсутності кримінально-правової охорони цих суспільних відносин.

Що стосується високого ступеня суспільної небезпеки примушування до шлюбу, то ми погоджуємось з позицією Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, згідно якої саме по собі примушування особи до шлюбу без настання суспільно небезпечних наслідків не досягає того рівня суспільної небезпеки, коли діяння, відповідно до ст. 11 КК, має визнаватися злочином[2]. У разі примушування особи до шлюбу останній, згідно ч. 1 ст. 40 СК, визнається недійсним за рішенням суду, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка. Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства.

Як зазначає Слюсар Л.І. під час дослідження еволюції шлюбу в Україні у XVII – початку XX ст. щодо поширеності примусових шлюбів (без згоди молодих), то вони відбувалися досить рідко, хоча щодо цього є різні думки. Так, на думку відомої дослідниці історії української сім'ї Кравець О. М., звичаєве право українського народу не передбачало обов'язкової згоди молодих на одруження, але здебільшого її брали до уваги. Вибір дружини і самий шлюб залежали переважно від волі батьків. Тільки наприкінці XIX ст. молодь, особливо чоловіча, набула певної самостійності у виборі дружини. Разом з тим Пономарьов А. П., спираючись на архівні дані (наприклад, на положення Книги міської Луцька 1606 р.) вважає, що взаємна згода нареченого і нареченої була обов'язковою умовою шлюбу як українців, так і багатьох інших народів України [3].

Про непоширеність примусових шлюбів в Україні свідчить і відсутність обов'язкової звітності судів України про прийняті рішення по справах про визнання шлюбів недійсними[4].

Щодо кримінально-правової охорони суспільних відносин, на які посягає примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, то такі відносини охороняються, зокрема, ст. 129 КК «Погроза вбивством», ст. 146 КК «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», ст. 149 КК «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини», ст. 154 КК «Примушування до вступу в статевий зв'язок», ст. 195 КК «Погроза знищення майна», статтями КК, що передбачають відповідальність за спричинення шкоди здоров'ю, власності тощо.

Вважаємо, що криміналізація примушування до шлюбу в Україні є передчасною, призводить до переобтяження КК України «мертвими нормами», зайвої конкуренції кримінально-правових норм, а тому є недоцільною.

1. Пояснювальна записка 02.11.2016 р. до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [Елект-

ронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648.

2. Висновок Головного науково-експертного управління 14.11.2016 р. на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648.

3. Слюсар Л.І. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок XX сторіччя [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dse.org.ua/archive/16/6.pdf>.

4. Визнання шлюбу недійсним [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dostup.pravda.com.ua/request/viznannia_shliubu_nediisnim.

Ланцедова Юлія Олександрівна

к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права і процесу
Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

НОВА РЕДАКЦІЯ СТАТТІ ПРО ДОКАЗИ, ЇХ ВЛАСТИВОСТІ, ДЖЕРЕЛА ТА ІНШІ АСПЕКТИ РОБОТИ З НИМИ В АНТИКРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розроблену автором у розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [2, с. 169-170] та О. С. Тунтули [4, с. 169-173] нову редакцію статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними» (об'єднана редакція статей 84 і 93 КПК України 2012 р., статей 65 і 66 КПК України 1960 р.) Кодексу антикримінального судочинства України [1, с. 217-230; 3, с. 151-173] варто представити у таким чином:

Частина 1: Доказом є будь-які відомості про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини чи його діянь або події як сумативного діяння чи явища природи, в т.ч. діянь хижих тварин у дикій природі) в цілому або про його окрему сторону, які отримані від об'єктивних та суб'єктивних джерел такого роду відомостей, якщо кожне із доказів володіє нерозривною єдністю таких основних базисних юридичних властивостей, як значимість, законність, доброякісність, достовірність, допустимість, а також таких додаткових базисних юридичних властивостей сукупності доказів, як її узгодженість і достатність для прийняття головним суб'єктом антикримінального судочинства (слідчим, суддею) певного проміжного або остаточного рішення.

Частина 2.1: Значимими є відомості, за допомогою яких можна підтвердити або спростувати юридичний факт (обставину) базисного, спеціального чи часткового предмету доказування або доказовий факт як проміжну тезу цього предмету доказування.

Частина 2.2: Законними – відомості, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, в т.ч. без застосування обману, погроз чи насильства або без іншого істотного порушення правового статусу соціосуб'єкта (фізичної особи, юридичної особи, держави, міждержавного утворення).

Частина 2.3: Доброякісними – відомості, які не мають змістовних супере-